

MANUAL TERAPIYA RIVOJLANISH ETAPLARI

*Jumayeva G.A.**TTA reabilitologiya, xalq tabobati va jismoniy tarbiya kafedrası*

Manual terapiya (lotin manus "kaft"; yunoncha [therapeia] "davolash, qayta tiklash") muqobil tibbiyotning bir turi hisoblanib, bemorning tanasida manualterapevtning qo'llari orqali ta'sir qilish yo'li bilan tashxislash va davolash usulidir. U asosan mushak-skelet tizimining kasalliklarini davolash uchun ishlatiladi.

Manual terapiyaning tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Qadimgi Sharqning ko'plab manbalarida qo'l terapiyasi yordamida ko'plab kasalliklarni davolash tartibini, qanday bajarish kerakligi va bir qator ko'rsatmalar batafsil bayon etilgan. Afsuski, manbalarda usulning asoschisi haqidagi ma'lumotlar uchramaydi, ammo qadimgi odamlar oyoq-qo'llarini to'g'rilashdan keng foydalanganliklari haqidagi ma'lumotlar allaqachon isbotlangan.

Manual terapiya rivojlanish tarixining 4ta davri:

- 1) qadimgi tibbiyot davrida.
- 2) XIX asir birinchi yarmida o'rta asir davrida.
- 3) XIX asir birinchi yarmidan ikkinchi jaxon urishigacha.
- 4) 1946 yillardan hozirgacha.

Manual terapiya haqida ma'lumotlar qadimiy O'rta yer dengizi, Hind, Yevropa halqlarida keltirilgan.

Yevropa tibbiyotini asoschilaridan biri Gippokrat umurtqa pog'onasi va ichki a'zo kasalliklarini " raxitoterapiya " -manual terapiya usullari bilan davolagan. Masalan: bemor qorin bilan yotqizilib tana qismlari bilan cho'zish - Gippokrat pozasida traksiya hozirgacha qo'llaniladi

Miloddan avvalgi 1-2-asrlar asarlariga murojaat qilib, biz qadimgi davr oxirida nevrologiya bilan shug'ullanib, 12 kranial asab tolalardan 7 tasini ajratib olgan buyuk Klavdiy Galen nomini ta'kidlaymiz. Aravadan yiqilib tushgan keyin aravakashning qo'lida 1-orqa miya nervi paresteziya va giperpatiyani Galen o'z ishchisini servikal umurtqa pog'onasini tegishli manipulyatsiya qilish orqali davoladi. Uning barcha ilmiy va amaliy faoliyatiga Gippokrat asarlarining sezilarli ta'siri dalolat beradi va Galen tomonidan modernizatsiya qilingan.

O'rta asrlar yo'lida bizning ko'z oldimizga tibbiyot tarixidagi qoya ochiladi - bu mashhur Abu Ali ibn Sino (Avitsenna). Uning asarlari ajoyib to'plam bo'lib, qilingan ishlarni chuqur tahlil qilish va muallif kashfiyotlarini o'sha yillardagi zamondoshlari yutuqlari bilan kuchli sintez qilish namunasidir. Uning tayanch-harakat tizimi kasalliklariga e'tibori Avitsennaning ko'plab yondashuvlarida Gippokrat uslubining

ta'siri seziladi. U o'zining qadimgi ustoz ajdodlarining uslublaridan foydalanishda davom etib, ularni takomillashtirdi va ko'plab yangilarini taklif qildi.

Uyg'onish davrida taniqli fransuz jarrohi Ambroise Pare umurtqa pog'onasini qayta joylashtirish bilan shug'ullangan. U uzum yig'uvchilarda shikastlanishdan keyingi dislokatsiyalarga, shuningdek, statik yuk ostida umurtqa logiyaga katta e'tibor berdi. Bunday terapiya tarafdori mashhur Iogann Shules (1595-1645) edi.

Noyob patobiomekanik topilmalar, uslubiy nayranglar oilaviy sirga aylandi va an'analar avloddan-avlodga o'tdi. O'sha paytdagi kelajakni loyihalashda va hozirda zamonaviy manual terapiya shu tarzda paydo bo'lgan. Uning bu parchasi sivilizatsiya tongida juda baxtsiz, noaniq nomni oldi - Siniqchi (bonnesetters). Bu, ayniqsa, G'arbiy Evropa mamlakatlarida va eng muhimi, Britaniyada katta vaznga ega edi. Ushbu hunarmandchilik bilan asosan temirchilar va cho'ponlar shug'ullanishgan, aftidan, bu hunarmandchilik shifokorining mashaqqatli mehnati, ayniqsa uning asosiy atributi - jismoniy kuch va chidamlilik haqidagi yillar davomida bugungi kungacha saqlanib qolgan g'oyani ishlab chiqdi. Siniqchining kasbiy faoliyati, shuningdek, "cho'ponning quchog'i", "dehqonning quchog'i", "tuz silkitish", "qo'ng'iroqni olish" kabi majoziy yoki shartli ta'riflarga o'z terminologiyasini ishlab chiqdi.

Siniqchilar juda mashhur edi. Sara Mapp Angliyadagi eng mashhur siniqchi edi. Otasi unga bu mahoratni o'rgatdi, lekin u qizining jamiyatdagi mavqeini egallamadi. U to'rtta ot tortgan aravada, ajoyib liboslarda piyodalar hamrohligida sayohat qildi. Postilonlar ortida turardi. Har bir shahar bir yil davomida aholini davolash uchun tabibga saxiylik bilan hadyalar qilardi.

Vaqt o'tishi bilan manual terapevtlar jamiyatda juda kuchli mavqega ega bo'lishdi. Richard Xetten, Jon Adkinson, Gerbert Barkar ayniqsa mashhur edi. Ular qirol oilasi a'zolari, buyuk aktyorlar bilan muomala qilishdi, Olimpiya o'yinlarida jamoalarning bir qismi bo'lishdi, taniqli yozuvchilarga yordam berishdi. Kostopravskaning ba'zi familiyalari zo'r shifokorlarni, asosan jarrohlarni yetishtirgan. Shunday qilib, zamonaviy ortopedik jarrohlikning yaratuvchisi Xüt Otsen Tomasning oila daraxtida etti avlod manual terapevt qarindoshlari bor edi.

Biroq, rasmiy shifokorlar va manual terapevtlar o'rtasidagi munosabatlar har yili keskinlashdi. 19-asrga kelib, bu muammo juda dolzarb bo'lib qoldi. 19 - asir ikinchi yarmidan manual terapiya yangirivojlanishi bo'lgan, AQShda Xiropraktiklar va ostepatlar maktablari tufayli.(xiro- qo'l,) 1882yili Andre Still birinchi bo'lib ostepatlar, 1895yili D.Palmer xiropraktiklar maktabini ochgan.

Zamonaviy manual tibbiyotning boshlanishi uchun boshlang'ich nuqta, aftidan, 19-asrning ikkinchi yarmida AQShda o'rnatilgan. Buni boshlaganlar o'zlarini ostepatlar deb atashgan. Bu atama 1874 yilda Endryu Still tomonidan kiritilgan. Qo'shni qit'aning ba'zi mutaxassisleri hali ham o'zlarini shunday deb atashadi. Ostepatlar shifokor bo'lib, an'anaviy tibbiyot bilan shug'ullanishi mumkin. Shu bilan

birga, ham fikr odamlarni dori-darmon bo‘lmagan davolash usullarini izlash istagi birlashtirdi. Sababi o‘sha yillarda ko‘plab odamlarni o‘ldirgan meningit va ensefalitga qarshi dorilarning iktidorsizligi edi. O‘lim darajasi juda yuqori edi. 1864 yilda osteopatiya asoschisi yana bir epidemiyada uchta o‘g‘lini yo‘qotdi. O‘zini tutib, u hind qabilasida kasal odamga ta'sir qilish usullarini o‘rgana boshladi. Turli kasalliklarda, shu jumladan yuqumli kasalliklarda bo‘g‘inlarni manual tuzatish usullariga qiziqish uyg‘ondi. Manipulyatsiyalarni tushunib etgach, u yangi yo‘nalishga ilmiy yondashuvni ishlab chiqishni boshlagan yuqorida tavsiflangan o‘xshash fikrli shifokorlar guruhini tuzdi. Uni ko‘plab shifokorlar uchun ochiq qilish kerak edi. Texnikalarni joriy etish va keng qo‘llash uchun ularni takomillashtirish zarur edi. Keyinchalik Endryu Still "Osteopatiya" darsligini nashr etdi va 1872 yilda Uilyam Smit bilan birgalikda Kirksvillda (Missuri) 2 yillik ta'limga ega bo‘lgan ixtisoslashtirilgan osteopatiya maktabini ochdi.

Bu erta kapitalizm davri edi - Yovvoyi G‘arb, Jek London asarlaridan yaxshi ma'lum bo‘lgan. O‘ziga xos intizom yaratadigan befarq, g‘ayratli tadqiqotchilar o‘rtasida biznes uchun qulay zamin paydo bo‘ldi. Bunday sharoitda bir sekta tug‘ildi va tarqalib ketdi, u tijorat faoliyati bilan shug‘ullana boshladi. Sekta a‘zolari o‘zlarini manual terapevtlar (heiros - yunoncha – tana qisimlari) deb atashgan. Yangi elementning nomi aniqroq bo‘lib chiqdi. “Siniqchi”, “osteopatiya” tushunchalari, yumshoq qilib aytganda, biroz chalkash fikr beradi. O‘rganilayotgan ilmiy yo‘nalishning mohiyatini aniqlagan suyak patologiyasi emas edi.

Chiropraktika maktabi 1897 yilda Oklaxoma shahrida savdogar Daniel Devid Palmer tomonidan ochilgan. 1910 yilda u "Chiropraktika antologiyasi" darsligini nashr etdi. Bu vaqtga kelib uning maktabida o‘qish muddati allaqachon 12 oy.

Demak, tan olishimiz kerakki, natijada yana bir bor olijanob tadqiqotchilar emas, afsuski, tijoratchi tadbirkor omma tezda buyuk ilm-fanning yaratilishi va rivojlanishining boshida turgan. Lekin, shuni ham tan olish kerakki, didaktika qayerda, darsliklar qayerda – to‘liqlik hissi bor, tizimli yondashuv bor, ko‘zga ko‘ringan natijalar, shuhrat bor. Ba'zilar g‘oyalarni ishlab chiqaradilar, dasturlarni ishlab chiqadilar, boshqalari qo‘nishadi va amalga oshiradilar, shubhasiz, yanada yorqinroq tarixiy iz qoldiradilar. To‘g‘ri, raqobatbardosh bozor sharoitida. 20-asrning o‘rtalariga kelib, osteopatiya va chiropraktika bilan shug‘ullanadigan muassasalar ishida hali ham muvaffaqiyatsizliklar mavjud edi. "Osteopatiya doktori", "Chiropraktika doktori" diplomlari Amerika Qo‘shma Shtatlarining barcha shtatlari emas, balki barcha mamlakatlar tomonidan tan olinmagan. Bu vaqtga kelib, Amerikada 20 ga yaqin oliy chiropraktik va osteopatik kollejlari mavjud edi. Ularning maqomini aniqlashtirish uchun dunyoning eng yaxshi ortopedlari, jarrohlari, terapevtlari va nevrologlaridan iborat xalqaro komissiya tuzildi. Komissiya 1951 yildan 1955 yilgacha ishlagan. Komissiya xulosasiga ko‘ra, tekshirilgan barcha muassasalar “foйда ko‘zlamagan

muassasalar”dir. Fanlar bo‘yicha o‘qitish vaqti rasmiy tibbiyot maktablari bilan bir xil, shuningdek, tayanch-harakat tizimi kasalliklarini o‘rganish va ularni qo‘l bilan davolash uchun taxminan 1450 soat qo‘shilgan. Barcha institutlar (kollejar) zamonaviy rentgen va elektron uskunalar bilan jihozlangan.

O‘shandan beri osteopatiya, chiropraktik yoki manual terapiya G‘arb va madaniyatli Sharq dunyosida rasman tan olingan.

Manual test birinchi marta 1860-1880 yillarda ishlab chiqilgan. Stokgolmdagi Qirollik markaziy gimnastika instituti (G.C.I.) shved fizioterapevtlari tomonidan, Shvetsiya. Bu universitet 1813 yilda Pehr Henrik Ling tomonidan asos solingan.

Per Henrik Lin (1776-1839) Shvetsiya tibbiy gimnastikasining asoschisi, keyinchalik AQShda ishlab chiqilgan barcha fizioterapiya va fizioterapiyaning asosi edi.

Hozirda asosan AQShda xiropraktika bilan shug‘ulanadigan xususiy maktablar bor. 20 –asrda manual terapiya Yevropada O.Negeli (Shvetsariyada) manual terapiyani kontakt priyomlari ishlab chiqqan. 1903 yili qo‘llanma yozgan. 1917yili Ye. Siriaks bo‘yin simpatik sindromlarda MT priyomlari haqida yozadi.

Xiropraktiklarni J Palmer 20-asr 30yillarida bo‘g‘imlarni "chala chiqish" (sablyusaktsiya) nazariyasiga ko‘ra umurtaqalarda ham siljishlari xisobiga nerv, tomirlar, mushaklar siqilishi bo‘lishi va qayta joyga solish (anatomik munosabat tiklanishi) bilan og‘riqni yo‘qolishi, harkat xajmi tiklanishiga olib keladi.

1954yil Professor – fizioterapevti J. Mennel va uning shogirdi J. Siriaks tomonidan “Ortopedik tibbiyot “darsligi yozishgan.

1959yil A. Shtodard osteopatiya o‘rganib chiqib o‘z monografiyasini yozgan - “Manual of osteopathic techniques”

R. Maigne – umurtqa pog‘nasida manual terapiyani yangi usullarini o‘ylab chiqib 1960yi “Les manipulations umurtqa lis”. 1970yili Parij tibbiyot fakulteti da manualterapiya kursini kirgizishni taklif qildi.

1971yili Nemis fizio-balneo terapiya birlashmasida manual terapiya kafedrasini tashkil qilingan.

70yildan manual terapiya butun Yevropada tarqalib, manualterapiya kurslari va jamiyatlari ochilgan.

Manual terapiya maktablari

20-asir o‘rtalariga kelib tibbiyotni ofitsial namayondalari o‘z amaliyotida manualterapiya priyomlarini qo‘llashdi, yangi maktabalar ochishdi. Bu maktabalarda a‘zolar faqat vrachlar edi. Yo‘nalishni nomini manual tibbiyot deb atashdi. 1962 yili Manual tibbiyotni xalqaro federatsiyasi tashkil etilgan.

1963 Idan beri har yili kongress o‘tkazilmoqda. Xalq tabobatida (xalq orasida) patologik jarayonlarga tana qismlarini va ichki azolarni siljitish, cho‘zish orqali davolovchi effekt bo‘lishi, bunda shifokor vazifasi siljigan a‘zoni o‘z o‘rniga qaytarish

–" repozisiya" qilishdan iborat bo‘ladi. Bu qarash hozir ham tibbiy olamda saqlanib turubdi.

Adabiyotlar

1. Sitel A. B. , Skoromets A. A. , Goydenko V. S. , Karpeyev A. A., Vasilyeva L. F., Samorukov A. YE. Manualnaya terapiya, diagnostika i lecheniye zabolevaniy oporno-dvigatelnoy sistemi. Metodicheskiye rekomendatsii M. , 2003.
2. Gubenko V. P., Manualnaya terapiya vertebrologii, Kiyev, 2003.
3. L. F. Vasilyeva, A. M. Mixaylov Manualnaya diagnostika i terapiya vnutrennix organov. - Novokuznetsk, 2002g.
4. Vasilyeva L. F. Manualnaya diagnostika i terapiya (klinicheskaya biomexanika i patobiomexanika): rukovodstvo dlya vrachey L. F. Vasilyeva. - SPB. : Foliant, 2001.
5. Atlas topicheskoy diagnostiki zabolevaniy nervnoy sistemi. A. P. Romadanov, M. I. Moseychuk, E. I. Xolopchenko. Kiyev, 2000
6. Klinicheskaya manualnaya diagnostika i manualnaya terapiya/ pod red. Prof. O. G. Kogana. – Novokuznetsk, 2003.
7. TTA Reabilitologiya, XT va JT kafedrasidadi fanlardan AXBOROT RESURSLARI telegram kanali <https://t.me/+vXgy4cQLBec1ODBi> U.A. Sharipov 2022yil
8. Toshkent tibbiyot akademiyasi Moodle platformasi <https://moodle.tma.uz/my/> U.A. Sharipov 2022yil